

Ishlab chiqarish ta'limi shartnomasini raqamlashtirishning ahamiyati

Dostonbek Rustam o'g'li Ro'ziyev
druziyev84@gmail.com
Toshkent davlat yuridik universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali bugungi kunda rivojlanib borayotgan ta'lim tizimida ko'p bora tilga olinayotgan ishlab chiqarish ta'limi shartnomasining mohiyati uning qo'llanilish darajasi va ushbu shartnomaning raqamlashtirish bilan bog'liqlikdagi ahamiyati haqidagi ma'lumotlar aks ettiriladi.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish, raqamlashtirish, raqamli shartnoma, CLM tizimi, YAMMT

The importance of digitalization of industrial training contract

Dostonbek Rustam oglu Roziyev
druziyev84@gmail.com
Tashkent State Law University

Abstract: Through this article, the essence of the production education contract, which is often mentioned in the developing education system today, the level of its application and the importance of this contract in connection with digitalization are reflected.

Keywords: production, digitization, digital contract, CLM system, YAMMT

Mamlakatimiz taraqqiyotida yoshlarga bo'lgan e'tibor va ularga yaratilayotgan imkoniyatlar juda keng ahamiyat kasb etmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida o'z bilimlarini mustahkamlayotgan talabalar uchun yangi Mehnat Kodeksida "Ishlab chiqarish ta'limi shartnomasi" deb nomlangan bobning kiritilishi egallab borayotgan bilimlarini o'z sohalariga tatbiq etib, amalda qo'llashlari uchun imkoniyat eshiklarini yanada ochib berishiga zamin yaratdi.

"Ishlab chiqarish ta'limi shartnomasi ish beruvchi va o'quvchi (ish beruvchida ishlayotgan shaxs yoki ish qidirayotgan shaxs) o'rtasida mehnat shartnomasi bo'yicha ishdan ajralgan yoki ajralmagan holda ta'lim olish uchun tuzilgan, kasbiy bilimlar, malakalar va ko'nikmalarni o'rganish to'g'risidagi yoki qayta tayyorlash haqidagi kelishuvdir"[1]. Talabalar ushbu normadan kelib chiqib bevosita ishdan ajralgan yoki ajralmagan holda o'z o'qishlarini davom ettirishlari mumkin. Shu bilan birgalikda

OTM talabalari ham amaliy jarayonlarni ma'lum bosqichlaridan keyin o'tash imkoniga ega bo'lishadi. Bunda amaliyotni o'tash uchun OTM rektori buyrug'i qabul qilinadi. Majburiy tibbiy ko'rikdan o'tish talab qilinadigan ishlarni o'z ichiga olgan amaliyotni tashkil etishda talabalar qonunchilik hujjatlarida belgilangan tartibda tegishli tibbiy ko'rikdan o'tkaziladi. I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar uchun amaliyot o'tash ularning individual imkoniyatlari va sog'lig'ining holatini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Amaliyot davomida talabalarga yetarli ko'nikma va malakalar shakllantirish maqsadida ish joyini (shtat lavozimini) o'zgartirishga ruxsat etiladi. Amaliyot o'taydigan talabani ish vaqti davomiyligi xodimlarning mazkur toifasi uchun belgilangan ish vaqti normasidan ortiqcha belgilanishiga yo'l qo'yilmaydi. Amaliyot davomida talaba OTM tomonidan berilgan amaliyot kundaligini yuritadi. Amaliyot kundaligida kunlik yoki haftalik bajarilgan ishlar to'g'risidagi ma'lumotlar aks ettiriladi. Kundalik tarmoq korxonasiidagi mas'ul rahbarning imzosi bilan tasdiqlanadi. Amaliyot o'tash uchun yuborilgan talaba turar joy bilan talabani yuborgan oliy ta'lim tashkiloti yoki tarmoq korxonasi tomonidan ta'minlanishi mumkin. Amaliyot o'tash davrida talabaga tarmoq korxonasiidagi tegishli mehnatni muhofaza qilish qoidalari va ichki mehnat tartibi qoidalari, shuningdek, amalda bo'lgan boshqa hujjatlar tatbiq qilinadi. Ushbu jarayonlar ishlab chiqarish ta'limi shartnomasi asosida yuzaga keladi. Bugunga kelib mazkur shartnoma borasida bir qator davlatlar raqamlashtirish jarayonlarini ham amalga oshirib kelishmoqda. Raqamlashtirish bu – hayotning turli sohalariga, jumladan iqtisodiyot, ta'limning barcha bosqichlari, madaniyat, tibbiyot, turizm, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish va boshqa jarayonlarga raqamli texnologiyalarni joriy qilishdir [2].

Hozirda dunyo bo'ylab yil sayin ta'lim oluvchilari soni o'sib bormoqda. Bu esa qog'oz shaklidagi shartnomalar o'rniga raqamli shartnomalarga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirib bormoqda. "Raqamli shartnoma" atamasi elektron vositalardan foydalangan holda qonuniy kuchga ega bo'lgan shartnomalarni yaratish, boshqarish va bajarish jarayonini anglatadi. An'anaviy qog'oz shartnomalardan farqli o'laroq, raqamli shartnomalar virtual muhitda mavjud bo'lib, ularni yaratish, saqlash va bajarishni osonlashtirish uchun bir qator texnologiyalardan foydalanadi. Ushbu shartnomalar mehnat shartnomalari va ko'chmas mulk bilan bog'liq bitimlardan tortib, litsenziya shartnomalari va xizmat ko'rsatish shartnomalarigacha bo'lgan keng doiradagi kelishuvlarni o'z ichiga olishi mumkin.

An'anaviy qog'ozga asoslangan kontrakt jarayonlaridan raqamli kontraktga o'tish eski uslubdagi yondashuvlarga nisbatan ko'plab afzalliklarni beradi. Keling, ushbu imtiyozlarni batafsil ko'rib chiqaylik:

Raqamli shartnomalar ajoyib tezlikda yaratilishi va bajarilishi mumkin. Bu samaradorlik, birinchi navbatda, hujjatlarni jo'natish, skanerlash yoki topshirish kabi ko'p vaqt talab qiluvchi jarayonlarni talab qiladigan jismoniy qog'ozbozlikni yo'q

qilish bilan bog'liq. Shartnomaning butun hayotiy tsikli soddalashtiriladi, natijada ma'muriy to'siqlar kamayadi va biznes operatsiyalari tezroq bo'ladi. Raqamlashtirish qog'oz shartnomalar bilan bog'liq turli xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Ushbu tejamkorlik chop etish, jo'natish va jismoniy saqlashga sarflanadigan xarajatlarning kamayishi natijasida yuzaga keladi. Raqamli shartnomalar bilan inson xatosi ehtimoli minimallashtirilganligi sababli, bunday xatolarni yumshatish va hal qilishda potensial tejamkorlik ham mavjud. Raqamli shartnomalarga Internetga ulangan istalgan joydan kirish, tekshirish va imzolash mumkin. Ushbu qulaylik darajasi masofaviy ishlash va hamkorlikni sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu tomonlarga shartnomalar bo'yicha geografik cheklovlarsiz ishlash imkonini beradi, bu esa global kompaniyalarning samarali ishlashi va hamkorlik qilishini osonlashtiradi. Raqamli shartnomalar ko'pincha blokcheyn texnologiyasi va shifrlash kabi ilg'or xavfsizlik xususiyatlarini o'z ichiga oladi. Ushbu chora-tadbirlar raqamli kontraktlarni juda xavfsiz va qalbakilashtirishdan himoya qiladi. Ular shartnomaga kiritilgan har qanday o'zgartirishlar yoki o'zgartirishlar qayd etilishi va vaqt tamg'asi bilan tasdiqlanishi va ularning manbasiga qaytib kelishini ta'minlaydigan audit tekshiruvini taqdim etadi. Ushbu kuchaytirilgan xavfsizlik nozik va maxfiy ma'lumotlarni himoya qiladi va qog'oz shartnomalar taqdim eta olmaydigan himoya darajasini taklif qiladi. Raqamli shartnomalarni joriy etish orqali qog'ozdan voz kechish barqarorlik sa'y-harakatlariga hissa qo'shadi. An'anaviy qog'ozga asoslangan shartnomalar katta hajmdagi qog'ozlardan foydalanadi, o'rmonlarni kesishga hissa qo'shadi va ishlab chiqarish jarayonida energiya va resurslarni sarflaydi. Qog'ozga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish orqali raqamli shartnoma loyihasini ishlab chiqish kompaniyalarning ijtimoiy mas'uliyati va barqarorlik maqsadlariga mos keladigan ekologik jihatdan qulayroq variantdir [3]

KPMG 2025 yilga borib har bir tashkilot o'zining barcha shartnomalari uchun eng ishonchli va obro'li manba sifatida shartnoma hayot aylanishini boshqarish (CLM) tizimidan foydalanishi mumkinligini bashorat qilmoqda. CLM tizimi tashkilot ichidagi shartnoma bilan bog'liq barcha ma'lumotlarning yakuniy, yakuniy omboriga aylanishini anglatadi. CLM tizimini barcha shartnoma ma'lumotlari xavfsiz tarzda saqlanadigan raqamli seyf sifatida o'ylab ko'ring. Bu sizga shartnomalaringizning barcha tafsilotlariga yagona, ishonchli va keng qamrovli joyda kirish imkonini beradi. Ushbu topilmalar bilan bir qatorda, KPMG shartnoma jarayonlarini raqamlashtirishga sezilarli siljishni ham kutmoqda. Ushbu o'zgarish biznesning tezlashishiga olib kelishi kutilmoqda. Hozirgi vaqtda shartnoma bo'yicha muzokaralarning aksariyati hali ham an'anaviy usullarga asoslangan, masalan, hujjatlarni elektron pochta orqali oldinga va orqaga yuborish va qo'lda o'zgartirishlar kiritish (redlining sifatida tanilgan). KPMG prognozlariga ko'ra, bu eski uslublar eskirgan. Buning o'rniga, biz foydalanish uchun shartnoma muzokaralari uchun Onlayn

platformalarga o'tmoqdamiz. Ushbu platformalar jamoalarga tashkilot bo'ylab shartnomalar uchun standartlashtirilgan jarayonni yaratishga imkon beradi. Bu shartnomalarni tuzish, ichki tasdiqlash, imzolash va saqlashga izchil yondashuvni anglatadi. Ushbu platformalar boshqa axborot tizimlariga ham ulangan bo'lib, muzokaralar uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarga kirishni osonlashtiradi. Shartnomani tayyorlashni standartlashtirish nafaqat samaraliroq, balki xatolar va risklar ehtimolini kamaytiradi. U yuridik guruh va bo'linmalarning eng so'nggi shablonlardan foydalanishini ta'minlaydi va standart matndan chetga chiqishning oldini olish uchun boshqaruv elementlari qo'shiladi. Avtomatlashtirilgan eskalatsiya nuqtalari va ehtiyotkorlik bilan versiya nazorati jarayonni yanada yaxshilaydi. Bundan tashqari, avtomatlashtirish va standartlashtirishga o'tish shartnoma qiymatini vaqt o'tishi bilan yaxshiroq nazorat qilish uchun sharoit yaratadi.[3]

Shartnomalarni tuzishda raqamlashtirishdan foydalanish har ikkala taraf uchun qulayliklarni yaratib beradi shuningdek huquqiy bitimlarning ishlash usulini ham o'zgartiradi. Bu ularni eski qog'oz jarayonlariga qaraganda tezroq, xavfsizroq va ishlov berishni osonlashtiradi. Bu o'zgarish nafaqat texnologik tendentsiya, balki kompaniyalarning ishlash uslubidagi katta o'zgarishlar haqida. Bu shartnomalar uchun raqamli usullardan foydalanish tanlov emas, balki zarurat ekanligini anglatadi.

Milliy mehnat tizimimizda 2020-yil 1-yanvardan boshlab "Yagona milliy mehnat tizimi" (Yagona milliy mehnat tizimi) idoralararo apparat-dasturiy kompleksi joriy etilgan. Mehnat tizimi fuqarolarga ish joyi, daromadi, ish staji to'g'risidagi ma'lumotlarni onlayn tarzda olish imkonini beradi hamda 2020 yildan keyingi davr uchun ish stajini hisoblash va pensiya to'lovlarini rasmiylashtirishda davlat organlaridan hech qanday hujjat talab etilmaydigan tizim ilk bor shakllantirildi.

Ayni paytda Yagona milliy mehnat tizimida vazirliklar, tashkilot va korxonalarining 463,7 ming ish beruvchisi va 4,6 million nafar xodim ro'yxatga olingan. Yagona milliy mehnat tizimida mehnat munosabatlarini raqamlashtirish ish o'rinlari va bo'sh ish o'rinlarining avtomatlashtirilgan hisobini yuritish hamda mehnat huquqlariga rioya etilishi ustidan masofaviy monitoringni amalga oshirish imkonini berdi. Jumladan, tizimda 4,8 millionga yaqin ish o'rni yaratilib, buning natijasida 142,4 mingga yaqin bo'sh ish o'rni aniqlandi. Tizim, shuningdek, mehnat bozori holatini tahlil qilish va prognozlash, soha, mintaqa va davrlar bo'yicha kasbiy ehtiyojlarni aniqlash imkonini beradi, shuningdek, ishsizlik ko'rsatkichlarini, rasmiy va norasmiy sektorlarni chuqur tahlil qilish imkoniyatini beradi. Yagona milliy mehnat tizimi soliq to'lovchi - xodim to'g'risidagi ma'lumotlarni, jamg'arma pensiya hisobvarag'iga badallar to'g'risidagi ma'lumotlarni, ish beruvchilarning shtat jadvali va bo'sh ish o'rinlari, xodimlarning oliy ma'lumoti va boshqa ma'lumotlarni aks ettiradi. Har bir ish beruvchi va xodim uchun foydalanuvchi o'ziga tegishli ma'lumotlardan bema'lol va erkin foydalanishi uchun alohida shaxsiy kabinet ochiladi. Shuningdek, ushbu tizimda

ro'yxatdan o'tgan xodimlar uchun ularning shaxsiy kabinetida elektron mehnat daftarchasi yaratildi va mehnat daftarchasini chop etish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, shartnomaning har qanday turini raqamlashtirish mehnat munosabatlarining yakka hamda jamoaviy taraflari uchun foydadan holi bo'lmaydi. Ta'lim tashkilotlari o'z talabalarining bandligini ta'minlash shuningdek kasbiy ta'lim tayyorgarligini oshirish maqsadida sarflanadigan vaqt masalalarini yechimi sifatida ishlam chiqarish ta'limi shartnomalarini raqamlashtirishlari mumkin.

Axborot texnologiyalari asrida raqamlashtirish mehnat munosabatlaridagi huquqiy muammolarni oldini olishga shuningdek ishga kirish, ishdan bo'shatish bilan bo'g'liq bo'lgan jarayonlarda adolatlilikni, shaffoflikni ta'minlash uchun zaruriy vosita bo'lib xizmat qiladi. Amaldagi mehnat qonunchiligiga muvofiq ishga qabul qilinayotgan yoki mehnat shartnomasi bekor qilinayotgan xodim ga taqdim etiladigan buyruq nusxalari ham elektron tarzda taqdim etiladi bu esa rasmiy munosabatlar uchun ketadigan resurslarni tejashga katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] O'zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksi
- [2] Andrea C. What Is Digital Contracting? - The Future of Lean Legal Contracts 2023. 4 november
- [3] Kurt P. Impacts of Digitalisation on Employment Relationships and the Need for more Democracy at Work// Industrial Law Journal 2021. January
- [4] Гусов К.Н. Договоры о труде в трудовом праве при формировании рыночной экономики: Автореф. дис.... док. юрид. наук / Московский юрид. ин-т. - М., 1993